

„A festők igenis képesek megszabadítani az ábrázolás befolyásától a jelenléte.” (Yves Bonnefoy)

Úgy terveztem, hogy Nádor Tibor jelen kiállításának megnyitóján legyen jelen a zene, de ezt Tibor nem akarta. Elutasított minden cícomát mai estéről, meg a korábbi hasonlóról is, előre is, minden eljövendő estről. Gondol-

tam azért kifogok rajta. Mégis, mégis becsempészem oda a zenét, de a lehető legjobban tiszteletben tartva a szenvedélyes elutasítást. Ezt a pár másodpercet biztos nem bánja. El is mondta hiszen, hogy ha helyén van, ha értelme van, ha része a dolgoknak, akkor ott lehet. Nem kis kérdés. De hidd el Tibor, nagyon egyszerű gesztus ez, Kurtág *Virág az ember* című párpillanatos illik a képeidhez, illik Hozzád.

Nádor Tibor alkotói pályájának igen izgalmas időszakában találjuk magunkat. Az elmúlt két hónapban ez a második kiállítása, és a kiállított anyagok nincsenek fedésben. Ha megnézzük a most kiállított képek keletkezésének időpontját láthatjuk, hogy az elmúlt két évben készültek, s bár még alig léptünk át 2020-ba, már számos idei alkotást találunk, köztük az anyag egyik legizgalmasabb, legkiforrottabb darabját. Volt némi izgalom a művészen, vajon elkészül-e a kép a kiállítás megnyitásáig. (Szinte meg sem száradt rajta a festék.) Lenyűgözően termékeny időszak, mintha valamit megtalált volna Nádor Tibor, ami folytonosságot jelent a korábbi művekhez képest, ám hat a kísérletezés, a meglepő, váratlan újdonság erejével is. Felidézi bennem Rilke egyik 1924-es levelét: „Úgy gondolom ugyanis, hogy miután egy művész megtalálta tevékenységének eleven középpontját, semmi sem fontosabb számára, mint hogy ott tartózkodjék, s ebből a helyzetből (mely egyszerű természetének, világának a középpontja is) soha ne mozduljon ki távolabb, legfeljebb csöndben és huzamosan érlelődő teljesítményének belső falazatáig; ő – soha, egyetlen pillanatra sem – nem a szemlélő és ítéletmondó szerepére hivatott. (Legalábbis nem illeszkedik abba a környezetbe, amelyben a látható világ mindenütt kétértelművé és ideiglenessé, segédkonstrukcióvá, valami másnak szolgáló állványzattá silányosodik.) És szinte már akrobatikus ügyességre szorulna, ha egy ilyen szemlélődési pontról, sértetlenül és azonos belső pontossággal vissza tudna ugrani tevékenységének szellemi centrumába (túl nagy távolságok, túl ingatag mozgásterek húzódnak itt egy ilyen elsőrendűen kíváncsi kockázat elvégzéséhez). Manapság a

Pörcki Zsuzsanna 83

„KÉK, PIROS, SÁRGA, ÖSSZEKENT KÉPEK”

Nádor Tibor festményeiről

művészek zöme ezen az ide-oda úton fecsérli el az erejét, s nem csupán elaprózza magát, hanem meg is téved, menthetetlenül, s elveszíti legszebb ártatlanságát, abban a bűnben, hogy kívülről meglepte, ízlelte, és másokkal együtt élvezte saját alkotását! (Rilke, 1924 december 24.)¹

84 Akik követik alkotói pályáját tudják, hogy Nádor Tibor életében jelentős szerepet kap a táj, a vidék, ahol nyaranta barangol. Ha megtalál egy helyet, ami megszólítja, ott elidőzik, és addig marad, addig jár vissza, amíg a hely tartogat számára még megmutatnivalót. Munkamódszere, alkotói módszere nem szokatlan, de elmondhatjuk, hogy a kortárs művészetben nem tartozik a tipikus felálláshoz, sem a mód, sem a stílus, sem az atmoszféra, amit Nádor Tibor képei teremtenek. Nincs is könnyű dolgunk, ha megpróbáljuk lokalizálni a kortárs művészeti szcénában, de talán nem is cél, hogy megpróbáljuk elhelyezni valamiféle kategóriában. Ugyanakkor talán közelebb kerülhetünk Nádor Tibor festészetéhez, ha megvizsgáljuk azt a sajátos kapcsolatot, ami az alkotások és az alkotások kiindulópontjaként szolgáló táj, tájék, vidék, tér között van. Ezt a kapcsolatot nem könnyű leírni, annál izgalmasabb azonban, és elvezet bennünket egy olyan értelmezés lehetőségéhez, ami – véleményem szerint azt a gyanúkat erősíti meg, hogy bár nem példa nélküli, de határozottan sajátos és különös stílus kialakulásának lehetünk tanúi, illetve tanúi ennek a képek. Nádor Tibor művészetéről születtek már izgalmas elemzések, de egy átfogó, alapos és részletekre kiterjedő elemző, reflektáló munka még hiányzik, de ez a hiány nem negatív, inkább kecsegtető, izgalmas felfedezések és dialógus megszületésének lehetőségével. Azt gondolom, hogy Nádor Tibor jelen kiállítása azt mutatja meg, hogy kiforrott művészetrel van dolgunk, és ideje elvégeznünk azt a munkát, ami jár ezeknek a nagyszerű műveknek. Egy rövid kísérlet erejéig ma este ebbe a munkába szeretnék belefogni. Olyan ez, mint egy rejtvény megfejtése, egy kissé tétova próbálkozás arra, amit a korábban olvasott Rilke szöveg határozottan nem a művész feladataként írt le.

Vágyunk bele. Figyeljünk a szavakra. Belevágunk ebbe a kép-anyagba, ebbe a mű-tömegbe, mű-testbe- kép-testbe. Személyes hasítás készül. Felidéztem olyan recenziókat kiállításmegnyitókat, amelyek közel állnak hozzám (Pillinszky János: *Kondor Béla kiállítása*, 1960). Ezekben a szerző, a külső rápillantó beszámol arról az élményről, ami a mű kapcsán érte. Nem törekszik elhelyezni, okosan be-tagozni, leírni, értékelni, darabokra szedve élve-boncolni, egyszerűen leírja mi a hatás, mi jön létre benne a mű hatására. Mi a műélmény közvetlenül adott tapasztalata. Tibort is ez izgatja. Kíváncsi rá, hogy mi jut a képről eszembe, milyen gondolat TÁMAD bennem ha ránézek, ha nézegetem. Mit érzek, akár, hogy változtat meg/át/hogy avatkozik belém. Hogy akad belém a képe. Megezem-e. Megkívánom-e. Vágyom-e rá. Ha erről beszélek, hallgatja türelmesen, ha valaki a szó szikár értelmében, elevenségétől megfosztott

tartalommal „értelmezni” igyekszik képét, hajlamos hamar átvenni a szót, vagy valami olyasmit mondani, hogy „hát én nem tudom, szerintem...”.

Belevágni- látom tehát magam előtt a képeket együtt tömegesedve, gyarapodva, halmozódva. Ahogy felidézem őket, egy szó jut hirtelen eszembe, a *habzsolás*. A gyerek habzsol, van valami animális is a szóban, a gyereki habzsolásban is, valami fékevesztett belebocsátkozás. Türelmetlen, követelőző, ha tetszik mono-mán. De lássuk meg a másik oldalát a dolognak. *Éhség* valamire, vágyakozás ami mögött ott van a bizonyíték, hogy az a valami *van*, hogy köze lehet hozzá, nem szakadt el tőle, ami nem szűnik számára megnyilvánulni, megmutatkozni. A természet, a táj, a fák, a fények, a színek előtte lengetik, lebegtetik magukat, kihívóan táncolnak és odakíváncoznak a vászonra. Tibor pedig, mint a szírének hangját halló nem bír magával, bele-veti magát az élménybe. Többször beszéltünk arról, hogy egy-egy nap után milyen mocskos, tetőtől talpig érintett, befestett, beborított, bemaszatolt lesz. Tibor úgy mesélt erről, mint egy érdekes epizód, amiről többen visszajeleztek már számára. Hát persze, Tibor, meghemperegsz az élményben, testestül-lelkestül, a lábujjadtól fejed búbjáig részesévé kell válnod ennek a hívásnak. A testiesítés, az anyagi, a materialitás fontos itt. Étél és ital, amit magunkhoz veszünk, magunkévá teszünk, étél és ital a táj és azzá lesz a vásznon. Kílóg a lóláb a képek címeit sorolva. „Betevő képtájnapló”, mindennapi betevő képtáj, betevő képtáj szkeccs, táj flekken friss zöldségekkel, táj felvágott, szalámi mezők, szalonna táj, tájtorta, Tájsebek, tájételek, Tájterítő, tolnai rakottas, márványsajtos tolnai táj, tájdesszert, V Tolna marcipán. Mindennapi betevők, a képek mint étkek. Habzsolás tehát, belemélyíti tekintetét, beleteszi magát, kiteszi magát és ha teheti behabzsolja. Türelmetlen, akaratos, kitartó és alázatos egyszerre. Dolga és öröme. Öröme és dolga. Visszaadja, fenn tartja, darabokban élénk „hányja” a képre azt, ami megszületik ebben az izgalmas keveredésben. Élő, eleven kapcsolatának lenyomatai, gyümölcsei, terményei a képek. Mint a fákról a gyümölcsöt, úgy takarítja be Tibor saját élményeinek gyümölcseit.

De közben az élménnyel történik valami nagyon érdekes. Kezdetben ott van a táj, ahogy megmutatkozik. Lehet, hogy lesz belőle rajz. Lehet, hogy azon még látszik a forma, aztán ez a forma megnyúlik, szétterül, elborítja a vásznat, kitágul és befedi a számára rendelkezésre álló felületet, betölti a teret. Valami testesedés megy itt végbe, mintha nem lenne elegendő az élmény megjelenítése. Az élménnyel történik valami, Tibor magáévá teszi, behabzsolja, és a vele való átalakulásban, formát-vált, közössé lesz. Ez már nem csak a tájé, nem csak ő jelenik meg, itt már ketten léptek nászra. Benne marad, vele marad, és az vele, összeköttetésben.

Ha a közelébe akarunk kerülni valami újszerűnek, nem rossz módszer valami olyanhoz fordulni, amivel az illető dolog rokonságot, hasonlóságot mutat, és amelyről, mivel már régebb óta a közelünkben van, többet vélünk tudni. Ilyen rokonság van, vitathatatlan kapcsolat Nádor Tibor és Hollán Sándor festészete között. Nem véletlen, hogy korábbi kiállításának katalógusában a nyitó szöveg Hollán levele Tiborhoz. Hollán nem csak azért lehet segítségünkre Nádor Tibor alkotásainak értelmezésében, mert témáik, alkotói módszerük, és egy sor könnyen tematizálható azonosság is van kettejük között, hanem azért is, mert személyében épp egy olyan művésszel van dolgunk, aki festészetéről szövegeket is alkotott, festészeti jegyzeteit „Az vagyok, amit látok” könyv formában is olvashatjuk. Hollán nyilvánvalóan komoly figyelmet fordított arra, hogy szavakkal is elmondhatóvá tegye a festészet és rajzolás eseményét. (Hollán munkásságáról számos átfogó elemző munka született, többek között a magyarul is olvasható gyönyörű kötet, amelyben Yves Bonnefoy poétikus írásai kísérik Hollán munkáit.² Érdemes megemlítenünk Sasvári Edit *Látni a fát? Hogyan?* című kiváló tanulmányát is³. Ha az ember közelebb akar kerülni Nádor Tiborhoz, Hollán írásai kincsebányának bizonyulnak. Engedjék meg, hogy felolvassak egy részletet egy vele készült interjúból, amelyben nagyon világosan beszél arról a viszonyról, ami képeit az érzéki valósághoz, ha tetszik, a tájhoz, a fához, a természethez, a látható világhoz köti és nem köti.

„Két állandó témaköröm van, az egyik a fa, a másik a csendélet. A modell vagy motívum arra jó, hogy újra és újra tudatosítsa bennem, hogy nem látom, amit nézek. Itt vagyok előtte, és miközben nézem, megjelenik bennem egy sor, a látvánnyal kapcsolatos gondolat, amely elvág a látható valóságtól. Például, nézem azt a csendéletet, és automatikusan azt mondom magamnak: piros alma, kék lábas... Ez egy felületes, statikus képet ad, és érzem, hogy ennél nem szabad megállni. Elhárítom: nem, ez nem csak piros, nem csak kék, talán nem is piros, nem is kék. Ettől kezdve a szem „felébred”, és egészen másképp keresi a kapcsolatot a motívummal. A felületek, a formák feloldódnak, a tárgyak megnyílnak, egymással rezonanciába kerülnek, ismeretlen mélységeket tárnak fel. A látvány élővé válik... A látás másik oldala persze a belső élmény, amivel akkor kezdek kapcsolatba kerülni, amikor érzem, hogy „a piros nem piros”. Ez a megérezés a külső élmény visszhangja, aminek nagyon kevés kapcsolata van a racionális látvánnyal, és csak úgy tud kibontakozni, ha közben a külső látvánnyal állandóan konfliktusban marad. Ezért nélkülözhetetlen a motívum. Amikor 1956-ban Párizsba kerültem, akkor jöttem rá, hogy az, amit az ember automatikusan lát, az nem a valóság. A látást élő aktusnak érzem: van egy olyan pillanat, amikor az, amit látok, az él. Ez a pillanat, mely számomra annyira lényeges, persze szinte megfoghatatlan, de olyankor je suis ce que je vois (az vagyok, amit látok).”⁴

A piros alma nem csak piros, a kék lábos nem csak kék, mondja először, aztán megy tovább és a vége az lesz: talán nem is piros, nem is kék. Amit az ember automatikusan lát, az nem a valóság. Azt hiszem, ezt a szöveget nyugodtan használhatjuk egyfajta útmutatóul akkor, ha látni, érzékelni, érteni akarjuk a képeket, amelyeket Nádor Tibor festett. Jó ha tudjuk, és ha nem tudnánk, erre Tibor címadásai mindig emlékeztetnek bennünket, hogy valahol a kép mögött, alatt, benne, mögötte ott van, amit láttott, a táj, amivel kapcsolatba került, de ami elénk tárul, az inkább az, ami ezenközben lezajlott benne, amit átélt, amivé tette azt. Az ő jelenlétének lenyomata a valóságban, a jelenlétnek, ami ilyenén módon összeolvadva a látható világgal, abba merülve és abból felszínre hozva saját belső tapasztalatait valamiféle egység felé törekszik. És megértjük, hogy miért beszél Yves Bonnefoy Hollán festészete kapcsán egy sajátos értelemben vett realizmusról, olyan realizmusról, aminek semmi köze nincs a művészettörténetben ezen címszó alatt sorolt alkotókhöz, de legalább annyira nincs köze a sokféleképpen absztrakt vagy geometrikus irányokhoz sem. „A művészet kiindulópontja pusztán másodlagosan, bár kritikailag kapcsolódik ahhoz, amiről mint külső valóságról gondolkodunk....”

És vajon miért lehet számunkra izgalmas, megkockáztatnám fontos is, ez a fajta realizmus? Hát talán azért, hogy valamit általa visszakapjunk, visszaszerezzünk, ami pedig nem más, mint valami olyan látás képességét, amelyet a nyelv, a szavak, a fogalmiság elfednek előlünk. Bonnefoy méltán hangsúlyozza, hogy a látás semmi esetre sem mondható egyszerűnek. „Életünket, sorsunkat érintő alapvető döntések függenek ettől a megannyi ellentmondást hordozó aktustól.”⁵ Emlékeztet arra, hogy az érzékelhető világ leírására használt szavaink, fogalmaink reprezentálnak valamit, ám a nyelv a maga törvényszerűségeivel működik, és ha ezeknek „kiszolgáltatva” vagyunk csak képesek látni, azzal megfosztjuk magunkat a közvetlen megtapasztalás lehetőségétől.

„A fogalom eltörli a dolgokban és az emberekben azt, ami végtelen és azt is, ami abszolút bennük; jobban mondva, megszünteti az abszolút és a végtelen egységét, amelyből az életben a jelenlét fakad. Definíciókkal és szabályokkal létrehoz, és közben eltöröl egy világot. Amitől a világ összességében véve kevésbé szerethető. A beszélő létezőnek ezt valahogy orvosolnia kell akkor is, ha tudja, hogy sosem fog teljes mértékben sikerülni.”⁶

Ebben segíthetnek nekünk ezek a képek, fogadják őket szeretettel. (Képtáj, Nádor Tibor kiállítása, Esernyős Galéria, Budapest, 2020 jan. 28)

¹Rainer Maria Rilke: *Levelek III. Robert Heinz Heygrodtnek*. Cédrus Művészeti Alapítvány-Napkút kiadó, Budapest, 1914. ford. Báthori Csaba

²Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedései, 1985-2015*. Károli Gáspár Református Egyetem- L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016

³in: *A látás élménye*. p. 39

88

⁴„...az vagyok, amit látok” Alexandre Hollannal beszélget Cserba Júlia. *Balkon*, 2000 3-4

⁵Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedései, 1985-2015*. Károli Gáspár Református Egyetem- L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016, 83.o

⁶Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmékedései, 1985-2015*. Károli Gáspár Református Egyetem- L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2016. 84.o.

